

# Svar til en lærer i krigshistorie

Af Knud J.V. Jespersen

Redaktionen har vist mig den venlighed at stille spalteplads til rådighed for et svar på oberstløjtnant K.V. Niensens kommentar til min artikel. Jeg griber med glæde denne lejlighed til her at drøfte nogle spørgsmål, som oberstløjtnant Nielsen (KVN) og jeg tidligere har diskuteret under mere private former, bl.a. fordi det drejer sig om spørgsmål af interesse for militærhistorikere i almindelighed. Af samme grund vil jeg ikke her gå ind på detaljer, men udelukkende holde mig til det principielle i KVN's kommentar.

Indledningsvis vil jeg dog gerne udtrykke min glæde over den konstruktive tone i KVN's kritik. Det lover godt for lødigheden af den meningsudveksling mellem militærhistoriens forskellige udøvere, som vi begge anser for ønskelig og nødvendig. Med anledning i KVN's afsluttende bemærkninger er det mig dernæst magtpåliggende at understrege så stærkt som muligt, at jeg *ikke* ønsker at frakende officererne retten til at anvende krigshistorisk materiale i officersuddannelsen. Tværtimod forekommer det mig at være en soleklar pligt – og hensigten med min artikel var derfor også ved hjælp af et konkret krigshistorisk eksempel at understrege betydningen af, at det anvendte materiale er så pålideligt som muligt, og at det anvendes med den fornødne kritik.

På dette punkt ser jeg således ingen uoverensstemmelse mellem KVN's synspunkter og mine. Men måske kunne dette give anledning til at konstatere, at KVN i størstedelen af sin kommentar i og for sig beskæftiger sig med noget andet end det, min artikel drejede sig om: Artiklen handlede om krigshistorisk *forskning* og præmisserne derfor, mens KVN's kommentar for hovedpartens vedkommende går på krigshistorie som undervisningsfag på Officersskolen. Derfor taler vi i nogen måde forbi hinanden, og jeg ønsker i denne forbindelse at præcisere, at en vurdering af officersuddannelsen og det krigshistoriske studiums rolle deri ligger uden for min faglige rækkevidde. Derfor har jeg heller ikke foretaget en sådan. Det er vel klart nok, at det krigshistoriske islæt i den brede spektrerede, tværfaglige uddannelse, der gives på Officersskolen, nødvendigvis må blive relativt beskedent. Men heri ligger så blot en yderligere understregning af, hvor betydningsfuldt det er, at dette krigshistoriske stof baseres på det bedst mulige grundlag. Min artikel handler om tilvejebringelsen af dette grundlag.

I kommentaren kredser KVN omkring det principielle spørgsmål: formålet med krigshistoriske studier. Skal krigshistorien bidrage til at klarlægge mulige almengyldige principper for krigens førelse, principper, der også kan finde anvendelse i mulige fremtidige situationer? Eller skal den tilvejebringe en dokumenteret erkendelse af, hvorledes det fænomen, som KVN kalder »krigens væsen«, har ændret og udviklet sig over tid, bl.a. med henblik på en bestemmelse af, på hvilke punkter fortidens krige ligner/er forskellige fra nutidens? Spørgsmålet er m.a.o., om krigshistorie skal betragtes som en nomotetisk (lovskabende) videnskab eller som en idiografisk (individualiserende). Jeg mener naturligvis, at den som en integrerende del af den historiske videnskab er det sidste. På dette helt vitale punkt savner jeg en fuldt afklaret holdning hos KVN. Vel siger han i kommentaren, at den krigshistorie *undervisning* bl.a. har til formål »at skaffe sig indsigt i krigsførelsens udvikling«. Det peger i idiografisk retning. Men lidt længere fremme citerer han Michael Howard, der har fastslået det som militærvidenskabens opgave at »udskille det konstante fra det variable, at forklare hvad der har blivende værdi, og at bortkaste det flygtige, at fastslå visse blivende principper ...« – altså tydeligvis en lovskabende opgave. KVN fastslår udtrykkeligt, at dette også gælder krigshistorien.

KVN's behandling af slaget ved Lutter am Barenberg viser, at det er den sidste og ikke den førstnævnte opgave, han tillægger krigshistorien og den pædagogiske brug af den: de spørgsmål, han formulerer i denne forbindelse, er alle tre af helt almen karakter (initiativskrift, konsekvenser af at være i defensiven, førerens placering). De er ikke specielt karakteriserende for dette slag. Derfor kan jeg egentlig heller ikke se nogen tvingende grund til, at han søger helt tilbage til 1626 for at få svar på spørgsmål af denne art, når de utvivlsomt kunne besvares langt fyldigere i den bedre dokumenterede nyere krigshistorie. Når han alligevel gør det, må det formentlig hænge sammen med, at slaget efter hans opfattelse kan bruges til at bekræfte eksistensen af visse krigshistoriske »konstanter« (f.eks. om defensiv kamp og om førerens rette placering). Således anvendt bliver beskrivelsen af slaget derfor led i en erkendelsesproces, der tilstræber at udfinde eller bekræfte visse almene love. Det indgår i en nomotetisk erkendelsesproces. Man kunne også udtrykke det således, at det, KVN gør, er at han illustrerer nogle nutidige læresætninger med historisk materiale, hvilket meget vel kan forsvares i en pædagogisk sammenhæng; men fremgangsmåden øger dog ikke vor viden om 30-årskrigen krigskunst og næppe heller vor indsigt i krigskunstens udvikling. KVN gør selv dette overordentlig klart med bemærkningen om, at »denne problemstilling kan opstilles og forfølges uafhængigt af, hvilken af de to traditioners version man vælger at benytte som grundlag«. En af krigshistorikerens hovedopgaver er dog netop at bestemme det historiske forløb, der skjuler sig bag disse to fundamentalt

forskellige traditioner. Kun dette kan danne grundlag for krigshistorisk erkendelse.

Det er netop på dette punkt, min artikel kommer ind i billedet. Jeg har forsøgt at vise, at godtager man uden videre Hermann Voges' opfattelse af slaget ved Lutter am Barenberg, så bliver man egentlig ikke stort klogere på det 17. århundredes krigskunst. Derimod lærer man – måske ufrivilligt – en del om de herskende doktriner i Den store tyske Generalstab omkring år 1900. Dette bliver imidlertid først klart efter en analyse, der forudsætter en kritisk indsats fra »forbrugeren« af Voges' bog – for nu at blive i KVN's terminologi.

Føres den »nomotetiske« opfattelse af krigshistorien til sin yderste konsekvens, vil krigshistorisk forskning aldrig kunne bringe ny erkendelse af tidligere tiders krigskunst. Den vil være reduceret til en disciplin, hvis opgave det blot er at forsyne de til enhver tid gældende doktriner med historiske eksempler. En så ekstrem opfattelse skal jeg naturligvis ikke pådutte KVN, så meget mindre som hans formuleringer først og fremmest sigter mod den pædagogiske anvendelse. Konsekvensen er blot antydnet for at understrege den helt åbenlyse fare, der ligger i at følge Michael Howard for langt på dette punkt.

På baggrund af det foregående må det være klart, at KVN's kritik af mine bemærkninger i artiklen (s. 28, 29) om »krigshistoriens lære« og »mangel på udvikling« delvis rammer ved siden af: min kommentar gik ikke på fagets mulige snæverhed, men derimod på, at der stadigvæk er en tilbøjelighed – som jeg finder dokumenteret i KVN's kommentar – til at dyrke disciplinen efter de naturvidenskabslignende normer, som daværende kaptajn B.P. Berthelsen med prisværdig klarhed beskrev år 1900. Sammenholdt med historievidenskabens udvikling må disse normer i dag anses for at være klart forældede.

Det skal derfor være mit håb, at krigs- og militærhistorikere, uanset fagligt udgangspunkt, vil lægge sig det første af de af KVN nævnte formål på sinde: »at skaffe sig indsigt i krigsførelsens udvikling, eller som det af nogle er udtrykt: »Krigens væsen««. I denne forbindelse er det måske værd at erindre om, at en af krigsteoriens store, Carl von Clausewitz nåede sine epokegørende teoretiske resultater ved at bruge sine krigshistoriske studier som et redskab til erkendelse af de nye elementer i Napoleons krigsførelse. Det er et fremragende eksempel på anvendelse af krigshistorisk erkendelse til det, den virkelig kan bruges til: udført som den idiografiske videnskab, den er, kan krigshistorien sætte vor nutidige situation i det nødvendige perspektiv og dermed give os et skærpet blik for nye elementer og udviklingstendenser, som ville være vanskelige at få øje på uden den krigshistoriske referenceramme. Netop derfor er det også så afgørende vigtigt, at vor krigshistorie etableres på de ægte præmisser, og kun på dem. Det er i korthed det, jeg i artiklen har søgt at illustrere med Lutter am Barenberg som eksempel.

En mangelfuld erkendelse af krigshistoriens idiografiske karakter er efter min opfattelse en af grundene til, at dansk krigshistorisk forskning – som KVN afslutningsvis fastslår – halter bagefter. Som KVN vil jeg fra mit udgangspunkt positivt søge at bidrage til en ændring på dette felt, en ændring, der bedst fremmes ved et nøje samarbejde mellem officerer og faghistorikere. Men dette samarbejde lykkes naturligvis kun, hvis vi gensidigt kender og respekterer hinandens udgangspunkt og forstår hinandens særlige egenart og fagsprog. Det forekommer mig, at KVN positivt har bidraget til dette med den kommentar, som jeg her har knyttet nogle bemærkninger til.

*De følgende artikler i dette nummer er forfattet af medarbejdere ved Historisk Institut i Århus og andre, som har ønsket at bringe lektor, dr.phil. Gottlieb Japsen en hilsen i anledning af, at han den 1. november 1978 på grund af alder fratrådte sin stilling ved Historisk Institut.*